

.....
**การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์โดยบูรณาการหลักอริยมรรค
เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ**
**The Development of Economics Instructional Model Integrated with
The Principle of Ariyamagga to Enhance
Students' Characteristics based on Buddhist Economics**

Received: March 7, 2020

Revised: May 1, 2020

Accepted: May 19, 2020

ธนภูมิ พุ่มจันทร์*

Thanapoom Phumchan

อรพิน ศิริสัมพันธ์**

Orapin Sirisamphan

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์โดยบูรณาการหลักอริยมรรค เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ 2) ประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์โดยบูรณาการหลักอริยมรรค เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ และ 3) ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์ โดยบูรณาการหลักอริยมรรค เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) คู่มือการใช้รูปแบบการเรียนการสอน 2) แผนการจัดการเรียนรู้ 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 4) แบบทดสอบคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความรู้ 5) แบบประเมินคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านทักษะกระบวนการ 6) แบบประเมินคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านเจตพิสัย และ 7) แบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อรูปแบบการเรียนการสอน การวิจัยเป็นการวิจัยและพัฒนา วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยมีดังนี้ 1) รูปแบบการเรียนการสอนมีคุณภาพและความเหมาะสมในการนำไปใช้ 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) คุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ได้แก่ ด้านความรู้หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ด้านทักษะกระบวนการ มีพัฒนาการสูงขึ้นตามลำดับ และด้านเจตพิสัย มีพัฒนาการสูงขึ้นตามลำดับ และ 4) ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการเรียนการสอนอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.54$, S.D. = 0.52)

คำสำคัญ : รูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์/ อริยมรรค/ เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ

* นักศึกษาปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Doctor of Philosophy Student Program in Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Silpakorn University, Thailand

** อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Advisor, Assistant Professor Dr., Department of Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Silpakorn University, Thailand

Corresponding Author E-mail Address: sukapp@gmail.com

Abstract

The purposes of this research were to 1) develop of the economics instructional model integrated with the Principle of Ariyamagga to enhance students' characteristics based on Buddhist economics; 2) evaluate the effectiveness of the economics instructional model integrated with the Principle of Ariyamagga to enhance students' characteristics based on Buddhist economics; and 3) study the opinions of students about the economics instructional model integrated with the Principle of Ariyamagga to enhance students' characteristics based on Buddhist economics. The research instruments were 1) a handbook of the economics instructional model; 2) lesson plans; 3) an achievement test; 4) a test of student's characteristics of knowledge based on Buddhist economics; 5) an assessment form student's characteristics of skills based on Buddhist economics; 6) an assessment form student's characteristics of attitude based on Buddhist economics; and 7) a satisfaction questionnaire about instructional model. The research was research and development. The collected data was an analyzed by mean, standard deviation, dependent samples t-test and content analysis. The findings were as follows: 1) the economics instructional model was qualified and appropriate in implementation; 2) the learning achievement of students was higher than before at the significant level of .05; 3) the student's characteristics of knowledge based on Buddhist economics was higher than before at the significant level of .05; and skills was higher. Also, attitude was higher. 4) the students' overall opinions towards the economics instructional model was at the highest level ($\bar{X} = 4.54$, S.D. = 0.52).

Keywords : Economics Instructional Model/ Ariyamagga/ Buddhist Economics

บทนำ

สังคมยุคโลกาภิวัตน์มีความเป็นพลวัตและความหลากหลาย โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจที่เกิดการพัฒนา ระบบทุนนิยมที่สรรค์สร้างนวัตกรรม เทคโนโลยี และสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับมนุษย์ ทำให้มนุษย์เรียนรู้ ปรับตัวอย่างรู้เท่าทันสภาพการณ์ เพื่อนำสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีและยั่งยืน สอดคล้องกับ กระทรวงศึกษาธิการ (Ministry of Education, 2008: 1) ที่ว่าหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ได้ให้ความสำคัญแก่การพัฒนาผู้เรียนให้ เข้าใจการดำรงชีวิตมนุษย์ ทั้งฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เข้าใจในตนเองและผู้อื่น ยอมรับในความแตกต่าง มีคุณธรรมและนำความรู้ ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต ซึ่งการเรียนการสอนเน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมีเหตุผล เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติตนที่เหมาะสมอย่างมีจริยธรรมและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ทั้งนี้ พระพรหมคุณาภรณ์

.....
(Phra Brahmagunabhorn, 2016: 73-76) ได้กล่าวถึง การส่งเสริมคุณลักษณะนักเรียนว่าเป็นเรื่องสำคัญที่ให้นักเรียนเข้าใจยอมรับและปรับตัวในสังคม มีจิตใจดีงาม เพื่อสร้างสังคมโลกที่เป็นสุขไร้การเบียดเบียน

ในฐานะที่ผู้วิจัยสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระเศรษฐศาสตร์ ได้พบว่า เศรษฐศาสตร์เป็นวิชาพื้นฐานที่สอนให้นักเรียนได้รู้จักการผลิต การแจกจ่าย และการบริโภค การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ การดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ และนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษาเศรษฐศาสตร์หากครูผู้สอนไม่สามารถอธิบายแนวคิด ทฤษฎีและปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจในบริบทต่าง ๆ ได้จะทำให้ให้นักเรียนไม่สามารถที่จะเข้าใจและพร้อมที่จะแก้ไขปัญหาหรือปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินชีวิตด้านเศรษฐกิจเพื่อการกินดีอยู่ดีในฐานะพลเมืองของสังคมได้อย่างมีจริยธรรม เพราะระบบทุนนิยมตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์ตะวันตกมักมุ่งเน้นผลประโยชน์หรือกำไรสูงสุดเป็นหลักสำคัญ ซึ่งถูกขับเคลื่อนด้วยความโลภและความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ซึ่งจากข้อบกพร่องนั้นทำให้ต้องมีการนำหลักพุทธธรรมเข้ามาบูรณาการและได้เกิดการผสมผสานแนวคิดของเศรษฐศาสตร์ตะวันตกกับแนวคิดพระพุทธศาสนา จึงกลายเป็นแนวคิดของเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ (Buddhist Economics) โดย Schumacher (1973: 180-192) ได้กล่าวในหนังสือ “Small is beautiful” ไว้ว่า เมื่อวิทยาการต่าง ๆ ที่ถูกพัฒนาขึ้นมาโดยมนุษย์มุ่งหวังเพียงกำไรสูงสุดจากการประกอบการ แต่ไม่สามารถที่จะแก้ปัญหาของโลกและชีวิตของตนเองให้ประสบความสำเร็จหรือมีความสุขได้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Gandhi (1968: 34, 61, 63) ที่ว่าการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเน้นความสำคัญของคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และการพยายามการพึ่งตนเองให้มากที่สุด และแนวคิดของพระครูศรีปริยัติคุณากรณ์ (Phrakhrusipariyuttikhunaporn, 2016: 1) ที่ได้กล่าวว่า มนุษย์มีความต้องการไม่มีที่สิ้นสุด เรียกว่าเป็นคนไม่เต็ม เป็นคนที่ไม่รู้จักพอ จะต้องแสวงหาในสิ่งที่ตนต้องการ หากแต่การแสวงหาของมนุษย์นั้นเมื่อไม่ได้ตามต้องการด้วยวิธีปกติธรรมดา ก็จะแสวงหาด้วยอุบายวิธีที่อาจจะเบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น ซึ่งพระพรหมคุณากรณ์ (Phra Brahmagunabhorn, 2016: 18-23) ได้นำเสนอแนวคิดเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ ได้กล่าวว่า เศรษฐศาสตร์แนวพุทธเป็นกระบวนการแห่งเหตุปัจจัยอย่างครบวงจร และจะต้องเป็นไปด้วยดีกับองค์ประกอบทุกอย่างในระบบการดำรงอยู่ของมนุษย์ องค์ประกอบทั้งสาม (มนุษย์ ธรรมชาติ และสังคม) ในการดำรงอยู่ของมนุษย์นั้นจะต้องประสานเกื้อกูลกัน มีพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของมนุษย์จะต้องเป็นไปในทางที่ไม่เบียดเบียนตน กล่าวคือ ไม่ทำให้เสียคุณภาพชีวิตแต่ต้องให้เป็นไปในทางที่พัฒนาคุณภาพชีวิต ขณะที่ยังระงามจิตรเจริญ (Ngamchitcharoen, 2009: 132) ได้เน้นถึงหลักการและวิธีการทางด้านเศรษฐกิจของพุทธธรรมว่าเป็นการดำเนินไปลักษณะสายกลาง โดยอธิบายว่าเป็นการให้ความสำคัญด้านวัตถุและจิตใจที่ไม่สุดโต่งเกิน ความเหมาะสมพอดีให้ดำเนินชีวิตด้วยความพอเพียงเพื่อความยั่งยืนของเศรษฐกิจซึ่งอาศัยการบูรณาการด้านวัตถุและจิตใจให้ทำงานร่วมกัน โดยต้องใช้ข้อธรรมหรือคุณสมบัติและข้อปฏิบัติหลายประการมีปัญหาและความรอบคอบเป็นเครื่องกำกับ

ดังนั้น การพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนให้สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธนั้น เป็นการสร้างความเข้าใจพื้นฐานการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์ที่สอดคล้องกับการนำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้ ซึ่งอภิชาติ พันธเสน (Puntasen, 2015: 13-14) ได้กล่าวว่า พุทธเศรษฐศาสตร์เป็นการอธิบายปรากฏการณ์หรือสถานการณ์ทางเศรษฐกิจโดยปราศจากความไม่รู้หรืออวิชชา โดยพิจารณาตามหลักทางสายกลางหรือมัชฌิมาปฏิปทา เพื่อ

.....
สร้างชีวิตที่ดี (well-being) ขณะทีปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (Piamphongsant, 1988: 45-65) ได้เน้นเรื่องการรู้จัก
การบริหารจัดการทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยรู้จักเห็นอกเห็นใจทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค เพื่อสร้างความสุข
ในการดำเนินชีวิต โดยผู้วิจัยได้นำแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (Phra Brahmagunabhorn, 2016: 2-25, 45-
56) ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (Piamphongsant, 1988: 45-65) วัชรระ งามจิตรเจริญ (Ngamchitcharoen,
2009: 75-133, 156-228) และอภิชัย พันธเสน (Puntasen, 2015: 2-40) มาสังเคราะห์เป็นองค์ประกอบและ
ตัวชี้วัดของคุณลักษณะนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ได้ดังนี้ 1) ด้านความรู้ ประกอบด้วย 2 ตัวชี้วัด คือ
1.1 แนวคิดพื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์กับการดำเนินการทางเศรษฐกิจอย่างมีจริยธรรม 1.2 แนวคิดการบูรณาการ
แก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะอันพึง
ประสงค์ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในด้านใฝ่เรียนรู้ ที่เป็นการแสวงหา
ความรู้เพื่อนำมาวิเคราะห์และสรุปองค์ความรู้ทั้งเศรษฐศาสตร์จุลภาคและเศรษฐศาสตร์มหภาค เพื่อไปใช้ใน
ชีวิตประจำวันได้ 2) ด้านทักษะกระบวนการ ประกอบด้วย 3 ตัวชี้วัด คือ 2.1 มีทักษะปรับตัวในการดำรงชีวิตและ
อยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเป็นกัลยาณมิตร 2.2 ยึดหลักทางสายกลางในการดำเนินชีวิตอย่างมีจริยธรรม ซึ่งสอดคล้องใน
ด้านอยู่อย่างพอเพียง ที่จะแสดงออกการดำเนินชีวิตและการปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และ 2.3 มีการ
วางแผนการทำงานและปฏิบัติตามแผนที่กำหนดอย่างมีจริยธรรม ซึ่งสอดคล้องในด้านมุ่งมั่นในการทำงานที่
แสดงออกถึงความตั้งใจ มุ่งมั่น และรับผิดชอบในหน้าที่การงานให้สำเร็จตามเป้าหมายและมีความภาคภูมิใจใน
ผลงานของตน และ 3) ด้านเจตพิสัย ประกอบด้วย 3 ตัวชี้วัด คือ 3.1 มีจิตอาสาเสียสละประโยชน์เพื่อส่วนรวม
3.2 เห็นคุณค่าในตนเองและปฏิบัติตามหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่นและสังคม
3.3 ยอมรับความแตกต่างของแต่ละบุคคลและแต่ละอาชีพ ซึ่งสอดคล้องในด้านจิตสาธารณะ ที่แสดงออกถึงความ
มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่น ชุมชนและสังคม โดยไม่หวังผลตอบแทน ทั้งนี้คุณลักษณะ
ดังกล่าวของนักเรียนเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำมาพัฒนาด้วยกระบวนการทางปัญญาตามหลักอริยมรรค เพื่อให้เกิด
คุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ

การประพฤติปฏิบัติตนด้วยกระบวนการทางปัญญาตามหลักอริยมรรคที่เป็นทางสายกลางนั้นมีขั้นตอน
ของการพัฒนาที่พอเหมาะกับความพร้อมของตนและพัฒนาจนกระทั่งมรรคต่าง ๆ นั้นอยู่ระดับที่เพียงพอ
ที่จะเข้าใจและเข้าถึงได้อย่างถูกต้องได้ ซึ่งตามที่ Tipitaka Volume 10 ของกรมการศาสนา (Department of
Religious Affairs, 1978: 299) Tipitaka Volume 12 ของกรมการศาสนา (Department of Religious Affairs,
1978: 149) Tipitaka Volume 14 ของกรมการศาสนา (Department of Religious Affairs, 1978: 704) และ
Tipitaka Volume 35 ของกรมการศาสนา (Department of Religious Affairs, 1978: 569-577) และสมเด็จพระ
พุทธโฆษาจารย์ (Phra Somdet Buddhakosajarn, 2016: 215) ระบุองค์ประกอบของหลักอริยมรรค
ประกอบด้วย 1) สัมมาทิฐิ (Right Understanding) หมายถึง ความเห็นที่ถูกต้อง ความเข้าใจ ความนิยมนิย
ยึดถือด้วยปัญญาที่รู้แจ้งผ่านระบบการคิดที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ จนสามารถนำชีวิตและสังคมหรือมนุษยชาติ
ทั้งหมดไปสู่ความเจริญงอกงามรุ่งเรืองด้วยความเป็นกัลยาณมิตรต่อเพื่อนมนุษย์ 2) สัมมาสังกัปปะ (Right
Thought) หมายถึง ความดำริที่ถูกต้อง ความดำริที่ปราศออกจากความโลภ ความพยาบาท ความเบียดเบียนผู้อื่น
ทั้งนี้ต้องเป็นดำริที่เหมาะสมและบริสุทธิ์เกิดประโยชน์สุขต่อตนเองและผู้อื่น 3) สัมมาวาจา (Right Speech)

.....

หมายถึง การเจรจาที่เหมาะสม งดเว้นจากวจีทุจริต ได้แก่ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ และไม่พูดเพ้อ

4) สัมมากัมมันตะ (Right Action) หมายถึง การทำงานที่ถูกต้อง ไม่มีโทษภัย ปราศจากกายทุจริต ได้แก่ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ และไม่ประพฤติดินในกาม 5) สัมมาอาชีวะ (Right Livelihood) หมายถึง การเลี้ยงชีวิตที่ถูกต้อง มีศิลปวิทยาเพื่อประกอบแต่อาชีพที่สุจริต งดเว้นจากมิจฉาชีพที่ผิดศีลธรรมจรรยา ผิดกฎหมาย เพื่อให้มีชีวิตที่ดีงามและประสบสุขที่ประณีตดำรงตนด้วยดีของหมู่มวลมนุษย์ 6) สัมมาวายามะ (Right Effort) หมายถึง ความเพียรพยายามที่ถูกต้อง ความเพียรในสัมมปปธาน 4 คือ เพียรระวังไม่ให้บาปอกุศลเกิดขึ้น เพียรละบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรให้บุญกุศลเกิดขึ้น และเพียรรักษาบุญกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว 7) สัมมาสติ (Right Mindfulness) หมายถึง ความระลึกถูกต้อง ความระลึกที่เป็นไปตามหลักสติปัฏฐาน 4 ได้แก่ กาย เวทนา จิต และธรรม อันมีผลต่อการพึงระวังตนไม่ให้เป็นผู้ประมาทขาดความระลึกได้ต่อการดำเนินชีวิต และ 8) สัมมาสมาธิ (Right Concentration) หมายถึง ความมีจิตตั้งมั่นที่ถูกต้องด้วยการฝึกกายและอารมณ์ให้สงบโดยการกำกับความคิด ความจำและอารมณ์ออกไปชั่วขณะหนึ่ง โดยผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวไปประยุกต์ใช้กับสาระการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์ เพื่อบูรณาการแนวคิดหลักอริยมรรค โดยการบูรณาการได้ใช้แนวคิดของ Rose and Karen (1993: 65) Frazee and Rudnitski (1995: 137-141) Fogarty (2002: 61-65) ซึ่งสังเคราะห์ได้ว่า การบูรณาการแนวคิดหลักอริยมรรคเข้ากับการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์ใช้หลักการบูรณาการแบบพหุวิทยาการ (Multidisciplinary) โดยจะบูรณาการหลักจริยธรรมเข้าไปสอดแทรก (Infusion) ในสาระการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์ เพื่อรักษาความสมดุลของการจัดการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์ตามแนวคิดตะวันตกกับหลักจริยธรรม ซึ่งถือว่าเป็นการรักษาความสมดุลการดำรงชีวิตกับจริยธรรมได้เป็นอย่างดี

ดังนั้น ผู้วิจัยได้พัฒนาารูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์โดยบูรณาการหลักอริยมรรค เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้ ขั้นที่ 1 สัมมาวาจา (Right Speech) : พิจารณาเหตุปัจจัยทางเศรษฐศาสตร์ นักเรียนทบทวนความรู้เดิมเศรษฐศาสตร์ด้วยการอภิปราย (สัมมาวาจา) อย่างมีความรู้ความเข้าใจ (สัมมาทิฐิ) และความคิดเห็น (สัมมาสังกัปปะ) ที่ถูกต้องโดยใช้หลักเหตุผล และความเพียรพยายามให้ได้มาซึ่งคำตอบด้วยการเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน (สัมมาวายามะ) ในการเจรจาแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างตั้งใจ (สัมมาสมาธิ) และระลึกถึงเหตุปัจจัยที่เกิดขึ้นตามประเด็นทางเศรษฐศาสตร์นั้น ๆ (สัมมาสติ) ขั้นที่ 2 สัมมากัมมันตะ (Right Action) 2.1 วิเคราะห์ความรู้เศรษฐศาสตร์ นักเรียนสืบค้นและรวบรวมข้อมูล (สัมมากัมมันตะ) เพื่อวิเคราะห์ความรู้เศรษฐศาสตร์และประโยชน์สูงสุดต่อสิ่งที่ศึกษา (สัมมาสังกัปปะ) ด้วยความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง (สัมมาทิฐิ) โดยระลึกถึงแนวทางปฏิบัติตนที่เหมาะสมตามหลักวิชา (สัมมาสติ) 2.2 จัดระเบียบความรู้เศรษฐศาสตร์ นักเรียนจัดระเบียบความรู้ทางเศรษฐศาสตร์อย่างเป็นระบบ (สัมมากัมมันตะ) และตั้งจิตแน่วแน่ในการคิดต่อยอดประเด็นทางเศรษฐศาสตร์ (สัมมาสมาธิ) โดยใช้ความเพียรพยายาม (สัมมาวายามะ) ขั้นที่ 3 สัมมาอาชีวะ (Right Livelihood) : ประยุกต์ใช้ความรู้เศรษฐศาสตร์ นักเรียนประยุกต์ใช้ความรู้เศรษฐศาสตร์ให้สมกับฐานะของการเป็นนักเรียน (สัมมาอาชีวะ) ตามความเห็นชอบ (สัมมาทิฐิ) และมีทัศนคติที่ดีงามต่อบริบทใหม่ทางสังคม (สัมมาสังกัปปะ) พร้อมกับมีระลึกถึงที่จะสร้างความรู้ (สัมมาสติ) และเพียรพยายามนำเสนอผลงานความรู้เศรษฐศาสตร์ (สัมมาวายามะ) อย่างมีจิตใจที่ตั้งมั่นที่จะนำความรู้ไปพัฒนาตนเองและผู้อื่น (สัมมาสมาธิ) เพื่อที่จะพัฒนาการเรียนรู้สาระเศรษฐศาสตร์ของนักเรียนอย่างรอบด้านทั้งแง่มุมของการยกระดับผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน และการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ในด้านความรู้ที่

.....
เป็นการประยุกต์หลักการและแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ในระดับจุลภาคและมหภาคสู่การนำไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างมีจริยธรรม ด้านทักษะกระบวนการและด้านเจตพิสัย ที่เป็นการพัฒนาควบคู่ไปกับการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์อย่างมีจริยธรรม โดยมุ่งที่จะให้นักเรียนสามารถปรับตัวต่อการดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์โดยบูรณาการหลักอริยมรรค เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ

2. เพื่อประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์โดยบูรณาการหลักอริยมรรค เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะดังต่อไปนี้

2.1 เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชา ส32101 สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม 3 ก่อนเรียนและหลังเรียน ด้วยรูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์โดยบูรณาการหลักอริยมรรค เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ

2.2 เพื่อศึกษาประเมินคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธที่เรียนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์โดยบูรณาการหลักอริยมรรค เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ

2.2.1 เพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความรู้ ก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์โดยบูรณาการหลักอริยมรรค เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ

2.2.2 เพื่อศึกษาพัฒนาการของคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านทักษะกระบวนการ ของนักเรียนที่เรียนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์โดยบูรณาการหลักอริยมรรค เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ 4 ระยะ คือ ก่อนเรียน ระหว่างเรียน หลังเรียน และติดตามผล

2.2.3 เพื่อศึกษาพัฒนาการของคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านเจตพิสัย ของนักเรียนที่เรียนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์โดยบูรณาการหลักอริยมรรค เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ 4 ระยะ คือ ก่อนเรียน ระหว่างเรียน หลังเรียน และติดตามผล

3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์ โดยบูรณาการหลักอริยมรรค เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ปีการศึกษา 2562 โรงเรียนสตรีสมุทรปราการ อ.เมืองฯ จ.สมุทรปราการ จำนวน 12 ห้องเรียน รวมจำนวน 480 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ซึ่งจัดห้องเรียนแบบความสามารถ จำนวน 1 ห้องเรียน นักเรียน 38 คน ที่เรียนรายวิชา ส32101 สังคมศึกษาฯ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2562 โรงเรียนสตรีสมุทรปราการ อ.เมืองฯ จ.สมุทรปราการ ด้วยวิธีการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Sampling)

2. วิธีการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนการวิจัยและพัฒนา 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัย (Research (R_1): Analysis) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานและประเมินความต้องการจำเป็นสำหรับการพัฒนาการเรียนการสอน

กลุ่มเป้าหมาย ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์ จำนวน 5 คน ซึ่งต้องเป็นผู้มีประสบการณ์ในการสอนสาระการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์ ไม่น้อยกว่า 5 ปี รวมถึงสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ศึกษานิเทศก์ที่รับผิดชอบดูแลกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และข้าราชการบำนาญผู้ที่เคยสอนสาระการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์ จำนวน 5 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1) แบบวิเคราะห์เอกสารที่ใช้ในการศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการเรียนการสอน หากคุณภาพเครื่องมือโดยใช้ผู้เชี่ยวชาญเพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC: Index of Item Objective Congruence) ได้ค่าเท่ากับ 1.00 และ 2) แบบสัมภาษณ์ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องกับวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์ ระดับชั้นมัธยมศึกษา หากคุณภาพเครื่องมือโดยใช้ผู้เชี่ยวชาญเพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC: Index of Item Objective Congruence) ได้ค่าเท่ากับ 1.00

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนา (Development (D_1): Design and Development) เพื่อออกแบบและพัฒนาการเรียนการสอน

กลุ่มเป้าหมาย ผู้เชี่ยวชาญสำหรับการตรวจรูปแบบการเรียนการสอน จำนวน 5 คน และผู้เชี่ยวชาญสำหรับการตรวจเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 5 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1) คู่มือการใช้รูปแบบการเรียนการสอน หากคุณภาพเครื่องมือโดยใช้ผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความเหมาะสม/ ความสอดคล้องเชิงโครงสร้าง โดยใช้แบบประเมินเป็นมาตรฐานค่า (Rating Scale) ได้ค่าเท่ากับ $\bar{X} = 4.57$ และ S.D.= 0.74 2) แผนการจัดการเรียนรู้ หากคุณภาพเครื่องมือโดยใช้ผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความเหมาะสม/ ความสอดคล้องเชิงโครงสร้าง โดยใช้แบบประเมินเป็นมาตรฐานค่า (Rating Scale) ได้ค่าเท่ากับ $\bar{X} = 4.53$ และ S.D.= 0.60 3) แบบประเมินคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านทักษะกระบวนการ หากคุณภาพเครื่องมือโดยใช้ผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความเหมาะสม/ ความสอดคล้องเชิงโครงสร้าง โดยใช้แบบประเมินเป็นมาตรฐานค่า (Rating Scale) ได้ค่าเท่ากับ $\bar{X} = 4.40$ และ S.D.= 0.51 และ 4) แบบประเมินคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ

.....
ด้านเจตพิสัย หากคุณภาพเครื่องมือโดยใช้ผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความเหมาะสม/ ความสอดคล้องเชิงโครงสร้าง โดยใช้แบบประเมินเป็นมาตราประมาณ ค่า (Rating Scale) ได้ค่าเท่ากับ $\bar{X} = 4.40$ และ $S.D. = 0.51$ 5) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หากคุณภาพเครื่องมือโดยใช้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และความตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) โดยใช้แบบประเมินเป็นมาตราประมาณค่า (Rating Scale) ได้ค่าเท่ากับ $\bar{X} = 4.72$ และ $S.D. = 0.57$ พร้อมทั้งพิจารณาค่าความยากง่าย (p) ค่าอำนาจจำแนก (r) และค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตร KR-20 ของคูเดอร์ ริชาร์ดสัน ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.92 และ 6) แบบทดสอบคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความรู้หากคุณภาพเครื่องมือโดยใช้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และความตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) โดยใช้แบบประเมินเป็นมาตราประมาณค่า (Rating Scale) ได้ค่าเท่ากับ $\bar{X} = 4.77$ และ $S.D. = 0.43$ และค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สัมประสิทธิ์อัลฟาของ Cronbach ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.83

ขั้นตอนที่ 3 การวิจัย (Research (R₂): Implementation) เพื่อทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอน

ประชากร นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ปีการศึกษา 2562 โรงเรียนสตรีสมุทรปราการ อ.เมืองฯ จ.สมุทรปราการ จำนวน 12 ห้องเรียน รวมจำนวน 480 คน

กลุ่มตัวอย่าง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ซึ่งจัดห้องเรียนแบบละความสามารถ จำนวน 1 ห้องเรียน นักเรียน 38 คน ที่เรียนรายวิชา ส32101 สังคมศึกษาฯ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2562 โรงเรียนสตรีสมุทรปราการ อ.เมืองฯ จ.สมุทรปราการ ด้วยวิธีการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Sampling)

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย คือ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 7 หน่วยการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ละ 3 คาบเรียน รวมจำนวน 21 คาบเรียน มีรายละเอียดดังนี้

1) ก่อนการทดลอง ผู้วิจัยชี้แจงหลักการ เหตุผล และประโยชน์ของการวิจัยให้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างเพื่อให้เกิดความเข้าใจในเบื้องต้น

2) นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและแบบทดสอบคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความรู้ ที่สร้างขึ้นไปทดสอบกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างก่อนใช้รูปแบบการเรียนการสอน พร้อมประเมินนักเรียนด้วยแบบประเมินคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านทักษะกระบวนการ และด้านเจตพิสัย จากครูผู้สอน ครูผู้สอนวิชาอื่น เพื่อนักเรียนและผู้ปกครอง

3) ดำเนินการทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์โดยบูรณาการหลักอริยมรรค เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ โดยจัดการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่กำหนดไว้

4) ระหว่างการทดลอง เมื่อสิ้นสุดการจัดการเรียนการสอนในหน่วยการเรียนรู้ที่ 4 ให้ประเมินนักเรียนด้วยแบบประเมินคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านทักษะกระบวนการ และด้านเจตพิสัย จากครูผู้สอน ครูผู้สอนวิชาอื่น เพื่อนักเรียน และผู้ปกครอง

.....

5) หลังจากดำเนินการทดลองสิ้นสุดลง ผู้วิจัยนำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบทดสอบคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความรู้ ชุดเดิมไปทดสอบหลังเรียนกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างหลังใช้รูปแบบการเรียนการสอน พร้อมประเมินนักเรียนด้วยแบบประเมินคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านทักษะกระบวนการ และด้านเจตพิสัย จากครูผู้สอน ครูผู้สอนวิชาอื่น เพื่อนักเรียน และผู้ปกครอง

6) หลังจากทดลองสิ้นสุด 2 สัปดาห์ เป็นระยะติดตามผลผู้วิจัยประเมินนักเรียนด้วยแบบประเมินคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านทักษะกระบวนการ และด้านเจตพิสัย จากครูผู้สอน ครูผู้สอนวิชาอื่น เพื่อนักเรียนและผู้ปกครอง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1) คู่มือการใช้รูปแบบการเรียนการสอน 2) แผนการจัดการเรียนรู้ 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 4) แบบทดสอบคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความรู้ 5) แบบประเมินคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านทักษะกระบวนการ และ 6) แบบประเมินคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านเจตพิสัย

การวิเคราะห์ข้อมูล 1) การทดสอบความแตกต่างของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความรู้ ระหว่างค่าเฉลี่ยของคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้การทดสอบค่าทีแบบไม่เป็นอิสระต่อกัน (t-test for dependent) และ 2) การประเมินคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านทักษะกระบวนการและด้านเจตพิสัย และการประเมินความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการเรียนการสอน โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ขั้นตอนที่ 4 การพัฒนา (Development (D₂): Evaluation) เพื่อประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอน

ประชากร นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ปีการศึกษา 2562 โรงเรียนสตรีสมุทรปราการ อำเภอเมืองฯ จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 12 ห้องเรียน รวมจำนวน 480 คน

กลุ่มตัวอย่าง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ซึ่งจัดห้องเรียนแบบคละความสามารถ จำนวน 1 ห้องเรียน นักเรียน 38 คน ที่เรียนรายวิชา ส32101 สังคมศึกษาฯ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2562 โรงเรียนสตรีสมุทรปราการ อ.เมืองฯ จ.สมุทรปราการ ด้วยวิธีการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการเรียนการสอน หาคุณภาพเครื่องมือโดยใช้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และความตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) โดยใช้แบบประเมินเป็นมาตรประมาณค่า (Rating Scale) ได้ค่าเท่ากับ $\bar{X} = 4.78$ และ S.D.= 0.42

ผลการวิจัย

1. ผลการพัฒนาารูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์โดยบูรณาการหลักอริยมรรค เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ

รูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์โดยบูรณาการหลักอริยมรรค เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ มีองค์ประกอบดังนี้

1.1 หลักการ คือ การจัดการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์โดยบูรณาการหลักอริยมรรคร่วมกับทฤษฎีการสร้างความรู้และแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ

1.2 วัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ

1.3 ปัจจัยที่เอื้อต่อการเรียนการสอน

1.3.1 ระบบสังคม นักเรียนและครูมีปฏิสัมพันธ์ในการเรียนรู้อย่างเป็นกัลยาณมิตร โดยครูเป็นผู้กระตุ้นการเรียนรู้ให้นักเรียนคิดพัฒนางาน ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประพฤติปฏิบัติในทางที่ดีงาม

1.3.2 หลักการตอบสนอง นักเรียนมีทักษะปรับตัวและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีทักษะการจัดการบริบทสังคม คิดเชื่อมโยงสัมพันธ์สู่การปฏิบัติอย่างมีเหตุผลด้วยการสืบสาวเหตุปัจจัย ซึ่งครูเป็นผู้ให้ข้อมูลย้อนกลับ จัดระเบียบความรู้ที่เป็นระบบและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อสิ่งที่ได้ศึกษา

1.3.3 ระบบสนับสนุน ครูจัดสภาพบรรยากาศทางกายภาพและสังคมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่พร้อมต่อการเรียนรู้ และประสานความร่วมมือกับเพื่อนครู ผู้ปกครอง ร่วมกันพัฒนานักเรียนอย่างต่อเนื่อง โดยไม่ขัดกับหลักศีลธรรม

1.4 กระบวนการเรียนการสอน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของรูปแบบการเรียนการสอน ซึ่งจะนำไปสู่การจัดการเรียนการสอน เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 สัมมาวาจา (Right Speech) : พิจารณาเหตุปัจจัยทางเศรษฐศาสตร์

นักเรียนทบทวนความรู้เดิมเศรษฐศาสตร์ด้วยการอภิปราย (สัมมาวาจา) อย่างมีความรู้ความเข้าใจ (สัมมาทิฐิ) และความคิดเห็น (สัมมาสังกัปปะ) ที่ถูกต้องโดยใช้หลักเหตุผล และความเพียรพยายามให้ได้มาซึ่งคำตอบด้วยการเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน (สัมมาวายามะ) ในการเจรจาแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างตั้งใจ (สัมมาสมาธิ) และระลึกถึงเหตุปัจจัยที่เกิดขึ้นตามประเด็นทางเศรษฐศาสตร์นั้น ๆ (สัมมาสติ)

ขั้นที่ 2 สัมมากัมมันตะ (Right Action)

2.1 วิเคราะห์ความรู้เศรษฐศาสตร์ นักเรียนสืบค้นและรวบรวมข้อมูล (สัมมากัมมันตะ) เพื่อวิเคราะห์ความรู้เศรษฐศาสตร์และประโยชน์สูงสุดต่อสิ่งที่ศึกษา (สัมมาสังกัปปะ) ด้วยความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง (สัมมาทิฐิ) โดยระลึกถึงแนวทางปฏิบัติตนที่เหมาะสมตามหลักวิชา (สัมมาสติ)

2.2 จัดระเบียบความรู้เศรษฐศาสตร์ นักเรียนจัดระเบียบความรู้ทางเศรษฐศาสตร์อย่างเป็นระบบ (สัมมากัมมันตะ) และตั้งใจแน่วแน่ในการคิดต่อยอดประเด็นทางเศรษฐศาสตร์ (สัมมาสมาธิ) โดยใช้ความเพียรพยายาม (สัมมาวายามะ)

..... ขั้นที่ 3 สัมมาอาชีวะ (Right Livelihood) : ประยุกต์ใช้ความรู้เศรษฐศาสตร์

นักเรียนประยุกต์ใช้ความรู้เศรษฐศาสตร์ให้สัมพันธ์กับฐานะของการเป็นนักเรียน (สัมมาอาชีวะ) ตามความเห็นชอบ (สัมมาทิฐิ) และมีทัศนคติที่ต้งามต่อบริบทใหม่ทางสังคม (สัมมาสังกัปปะ) พร้อมกับมีระลึกถึงที่จะสร้างความรู้ (สัมมาสติ) และเพียรพยายามนำเสนอผลงานความรู้เศรษฐศาสตร์ (สัมมาวาจา) อย่างมีจิตใจที่มุ่งมั่นที่จะนำความรู้ไปพัฒนาตนเองและผู้อื่น (สัมมาสมาธิ)

1.5 การวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผลคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ สามารถแบ่งออกเป็น 4 ระยะ ได้แก่ ก่อนเรียน ระหว่างเรียน หลังเรียน และติดตามผล

2. ผลการประเมินประสิทธิผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์โดยบูรณาการหลักอริยมรรค เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ

ผู้วิจัยได้นำรูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์โดยบูรณาการหลักอริยมรรค เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง ผลปรากฏดังนี้

2.1 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชา ส32101 สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม 3 ก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์โดยบูรณาการหลักอริยมรรค เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชา ส32101 สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม 3

กลุ่มทดลอง	จำนวนนักเรียน	คะแนนเต็ม	คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	t	p
ก่อนเรียน	38	40	14.74	3.90	19.42*	0.00
หลังเรียน	38	40	29.45	3.28		

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางพบว่า ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชา ส32101 สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม 3 ที่เรียนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียน ($\bar{X}$ = 29.45, S.D. = 3.28) สูงกว่าก่อนเรียน ($\bar{X}$ = 14.74, S.D. = 3.90) ซึ่งยอมรับสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 1 ทั้งนี้จากการสังเกตการจัดการเรียนการสอน พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีความตั้งใจ พยายามกระตือรือร้นในการเรียนรู้ ซึ่งพิจารณาได้จากการที่นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมที่ครูได้มอบหมาย อาทิ การสืบค้นข้อมูลใหม่ในประเด็นทางเศรษฐศาสตร์ การตอบคำถาม การวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล

2.2 ผลการเปรียบเทียบคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความรู้
หลังเรียน ก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์โดยบูรณาการหลักอริยมรรค เพื่อ
ส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ

กลุ่มทดลอง	จำนวนนักเรียน	คะแนนเต็ม	คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	t	p
ก่อนเรียน	38	20	5.58	2.59	16.90*	0.00
หลังเรียน	38	20	13.97	3.25		

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางพบว่า ผลการเปรียบเทียบคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ
ด้านความรู้ ที่เรียนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
ซึ่งดำเนินการทดสอบด้วยแบบทดสอบคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความรู้ โดย
ครูผู้สอน มีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียน ($\bar{X} = 13.97$, S.D. = 3.25) สูงกว่าก่อนเรียน ($\bar{X} = 5.58$, S.D. = 2.59) ซึ่ง
ยอมรับสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 2 ทั้งนี้จากการสังเกตการจัดการเรียนการสอน พบว่า นักเรียนสืบค้นข้อมูลใหม่ใน
ประเด็นทางเศรษฐศาสตร์ทำให้รู้ความเคลื่อนไหวสถานการณ์ด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างดี มีการตอบคำถามที่ผ่าน
กระบวนการคิดวิเคราะห์และคิดเชื่อมโยงพร้อมทั้งมีการแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล กล้าที่จะวิพากษ์ประเด็น
ทางเศรษฐกิจ บนพื้นฐานของหลักการทางเศรษฐศาสตร์ โดยไม่ลืมหินประเด็นด้านจริยธรรมหรือแนวคิดปรัชญา
ของเศรษฐกิจพอเพียงประกอบการวิเคราะห์

2.3 ผลการศึกษาพัฒนาการคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้าน
ทักษะกระบวนการ ที่เรียนด้วยรูปแบบการเรียนการสอน ทั้ง 3 ตัวชี้วัดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบประเมิน
คุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านทักษะกระบวนการ ซึ่งมีการประเมิน 4 ครั้ง คือ
ก่อนเรียน ระหว่างเรียน หลังเรียน และติดตามผล ทั้งนี้ ประเมินโดยครู ครูผู้สอนวิชาอื่น ผู้ปกครอง และเพื่อน
นักเรียน มีภาพรวมของพัฒนาการ กล่าวคือ ก่อนเรียน อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.18$, S.D. = 0.62) ระหว่าง
เรียน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.72$, S.D. = 0.57) หลังเรียน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.27$, S.D. = 0.70) และ
ติดตามผล อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.69$, S.D. = 0.48) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าระดับพัฒนาการของคุณลักษณะของ
นักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านทักษะกระบวนการ ของกลุ่มตัวอย่างมีพัฒนาการสูงขึ้นตามลำดับ
ซึ่งจากการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน พบว่า นักเรียนตั้งใจในการทำงานเป็นอย่างดี ช่วยเหลือกันระหว่างกลุ่ม
อย่างเห็นอกเห็นใจกัน มีการทำงานและการวางแผนที่เป็นระบบจนภาระงานต่าง ๆ ออกมาได้ดีมีคุณภาพ

2.4 ผลการศึกษาพัฒนาการคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้าน
เจตพิสัย ที่เรียนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์ ทั้ง 3 ตัวชี้วัดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบประเมิน
คุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านเจตพิสัย ซึ่งมีการประเมิน 4 ครั้ง คือ ก่อนเรียน

.....
ระหว่างเรียน หลังเรียน และติดตามผล ทั้งนี้ ประเมินโดยครู ครูผู้สอนวิชาอื่น ผู้ปกครอง และเพื่อนนักเรียน
มีภาพรวมของพัฒนาการ กล่าวคือ ก่อนเรียน อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.61$, S.D. = 0.63) ระหว่างเรียน อยู่
ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.13$, S.D. = 0.59) หลังเรียน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.71$, S.D. = 0.57) และติดตามผล
อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.26$, S.D. = 0.55) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าระดับพัฒนาการของคุณลักษณะของนักเรียนตาม
แนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านเจตพิสัย ของกลุ่มตัวอย่างมีพัฒนาการสูงขึ้นตามลำดับ ซึ่งจากการสังเกต
พฤติกรรมของนักเรียน พบว่า นักเรียนทำงานร่วมกันในกลุ่มแบบเข้าใจกัน รับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
เห็นอกเห็นใจต่อกัน

3. ผลการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์โดยบูรณาการ
หลักอริยมรรค เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ พบว่า นักเรียนมีความ
คิดเห็นต่อรูปแบบการเรียนการสอนในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.54$, S.D. = 0.52) เมื่อพิจารณาเป็น
รายด้านพบว่า ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดเป็นลำดับที่หนึ่ง
($\bar{X} = 4.63$, S.D. = 0.51) รองลงมา ได้แก่ ด้านประโยชน์ที่ได้รับ นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดเป็น
ลำดับที่สอง ($\bar{X} = 4.52$, S.D. = 0.52) และด้านบรรยากาศการเรียนรู้ นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากเป็น
ลำดับสุดท้าย ($\bar{X} = 4.46$, S.D. = 0.52) ทั้งนี้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของนักเรียน พบว่า การเรียนรูแบบดังกล่าว
ทำให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาการเรียนสาระเศรษฐศาสตร์และปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจบนพื้นฐานหลักการ
เศรษฐศาสตร์ได้อย่างถูกต้อง และได้เรียนรู้เศรษฐศาสตร์ในรูปแบบใหม่ที่ต้องคำนึงถึงการมีจริยธรรม และรู้สึกว่
การเรียนเศรษฐศาสตร์ทำให้เข้าใจบริบทสังคมมากขึ้น เข้าใจว่ามนุษย์ต้องปรับตัวและอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเข้าใจ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์โดยบูรณาการหลักอริยมรรค เพื่อ
ส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ สามารถสรุปผลการวิจัยดังนี้

1. รูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์โดยบูรณาการหลักอริยมรรค เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของ
นักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ มี 5 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) ปัจจัยที่เอื้อต่อ
การเรียนการสอน 4) กระบวนการการเรียนการสอน 3 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 สัมมาวาจา (Right Speech)
ขั้นที่ 2 สัมมากัมมันตะ (Right Action) ขั้นที่ 3 สัมมาอาชีวะ (Right Livelihood) และ 5) การวัดและ
การประเมินผล ซึ่งผ่านการตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบจากผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ

2. ผลประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์โดยบูรณาการหลักอริยมรรค
เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ได้ผลการวิจัยดังนี้

2.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชา ส32101 สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม 3 ที่เรียนด้วย
รูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์โดยบูรณาการหลักอริยมรรค เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตาม
แนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยอมรับสมมติฐาน
การวิจัยข้อที่ 1

2.2 คุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ที่เรียนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์โดยบูรณาการหลักอริยมรรค เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ได้ผลการวิจัยดังนี้

2.2.1 คุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความรู้ ที่เรียนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์โดยบูรณาการหลักอริยมรรค เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยอมรับสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 2

2.2.2 พัฒนาการของคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านทักษะกระบวนการ ก่อนเรียน ระหว่างเรียน หลังเรียน และติดตามผล ของนักเรียนที่เรียนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์โดยบูรณาการหลักอริยมรรค เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ มีพัฒนาการสูงขึ้นตามลำดับ

2.2.3 พัฒนาการของคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านเจตพิสัย ก่อนเรียน ระหว่างเรียน หลังเรียน และติดตามผล ของนักเรียนที่เรียนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์โดยบูรณาการหลักอริยมรรค เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ มีพัฒนาการสูงขึ้นตามลำดับ

2.3 ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์ โดยบูรณาการหลักอริยมรรค เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.54$, S.D. = 0.52)

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์โดยบูรณาการหลักอริยมรรค เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ สามารถอภิปรายผลการวิจัยดังนี้

1. รูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์โดยบูรณาการหลักอริยมรรค เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ มีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) ปัจจัยที่เอื้อต่อการเรียนการสอน 4) กระบวนการเรียนการสอน และ 5) การวัดและประเมินผล โดยรูปแบบการเรียนการสอนที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมี 3 ขั้นตอนซึ่งได้สอดแทรกการส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธและทุกขั้นตอนจะบูรณาการหลักอริยมรรค คือ ขั้นที่ 1 สัมมาวาจา (Right Speech) พิจารณาเหตุปัจจัยทางเศรษฐศาสตร์ประกอบด้วย สัมมาวาจา สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสมาธิ ขั้นที่ 2 สัมมากัมมันตะ (Right Action) ได้แก่ 2.1 วิเคราะห์ความรู้เศรษฐศาสตร์ 2.2 จัดระเบียบความรู้เศรษฐศาสตร์ ประกอบด้วย สัมมากัมมันตะ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสมาธิ ขั้นที่ 3 สัมมาอาชีวะ (Right Livelihood) ประยุกต์ใช้ความรู้เศรษฐศาสตร์ สัมมาอาชีวะ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสมาธิ ทั้งนี้เมื่อนำแนวคิดหลักอริยมรรคเข้ามาประยุกต์ในกระบวนการเรียนการสอนที่เป็นการหลอมรวมองค์ประกอบของมรรคที่เชื่อมโยงกับเป้าหมายของการเรียนรู้

.....
เศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (Phra Somdet Buddhakosajarn, 2016: 215) กล่าวว่า อริยมรรค หรือ มัชฌิมาปฏิปทา ว่าเป็นทางสายกลาง เพราะเป็นข้อปฏิบัติอันพอดีที่จะนำไปสู่จุดหมายแห่งความหลุดพ้นเป็นอิสระ ดับทุกข์ ปลอดภัย ไม่ติดข้อง และ ขณะที่ปริชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (Piamphongsant, 1988: 1-5) อภิชาติ พันธเสน (Puntasen, 2015: 2-4) ได้กล่าว ทำนองเดียวกันว่าเป็นการประยุกต์แนวคิดพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์มาใช้อธิบายหลักการและ แนวคิดเศรษฐศาสตร์ เพื่อเป็นแนวทางสร้างความเข้าใจด้านเศรษฐศาสตร์ที่มีผลต่อการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ อย่างจำกัด ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์ของ NCSS: National Curriculum Standard for Social Studies (2011: 29, 43-45) ที่มีสาระสำคัญว่าการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์เป็นการแสดงให้เห็นถึงมนุษย์มี ความต้องการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดและจัดลำดับความสำคัญระหว่างความต้องการจำเป็นจากระดับปัจเจก บุคคลขยายสู่ระดับประเทศ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับนรา ตรีธัญญา (Threetanya, 2015: 212-213) ที่พบว่า รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวพุทธศาสนา เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามแนวปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง มีองค์ประกอบคือ หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล และปัจจัยที่เอื้อต่อการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย ระบบสังคม หลักการตอบสนอง และระบบสนับสนุน โดยรูปแบบ การเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นมีกระบวนการเรียนการสอน 5 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นสร้างศรัทธาและเสนอข้อเท็จจริง (ปรโตโมสะ) 2) ขั้นสะท้อนคิด (โยนิโสมนสิการ) 3) ขั้นค้นพบหลักการ (สัมมาทิฐิ) 4) ขั้นสู่กระบวนการเรียนรู้ (ไตรสิกขา) และ 5) ขั้นประเมินผลและประยุกต์ใช้ (ภาวนา 4)

2. ผลการประเมินประสิทธิผลของการใช้รูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์โดยบูรณาการหลัก อริยมรรค เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ มีดังนี้

2.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชา ส32101 สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม 3 หลังเรียน สูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะรูปแบบการเรียนการสอนพัฒนาขึ้น บนพื้นฐานของหลักการ แนวคิด และทฤษฎีต่าง ๆ ตลอดจนความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญมาสังเคราะห์และสรุป เป็นกระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ โดยให้นักเรียนอภิปรายเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับเหตุการณ์ ปัจจุบันด้านเศรษฐกิจผ่านสื่อสารสนเทศ อ่านตารางสถิติ กราฟ หรือแผนภูมิ สอดคล้องกับวันเพ็ญ วรรณโกมล (Wannakomon, 1999: 146 - 147) ซึ่งได้กล่าวเกี่ยวกับการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์ที่ให้นักเรียนเข้าใจโลก ทำงานระบบเศรษฐกิจ ตระหนักในปัญหาเศรษฐกิจ เพื่อนำมาใช้วิเคราะห์ปัญหาเศรษฐกิจ โดยการฝึกฝน การวิเคราะห์ตาราง สถิติ กราฟ หรือแผนภูมิ ขณะที่สิริวรรณ ศรีพหล (Sripahol, 2009: 57-60) ได้กล่าวว่า เศรษฐศาสตร์เป็นวิชาที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งที่ทำให้ผู้เรียนได้เข้าใจตระหนักถึงปัญหาเศรษฐกิจในชีวิตประจำวัน ที่ประสบอยู่ ตลอดจนสามารถตัดสินใจหาทางแก้ปัญหาเหล่านั้นได้อย่างถูกต้องมีเหตุผลและช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึง การประกอบอาชีพ และเข้าใจในบทบาทของรัฐบาลในการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของปริญทร์ ทองเผือก (Thongphuak, 2019: 348) ที่พบว่า ผลการจัดการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์โดยใช้เกมจำลอง สถานการณ์ที่มีต่อการรู้เรื่องการเงินของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และงานวิจัยของนรา ตรีธัญญา (Threetanya, 2015: 212-213) ที่พบว่า ประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวพุทธศาสนา เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามแนว

.....
ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหลังเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2.2 ผลการประเมินคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ที่เรียนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์โดยบูรณาการหลักอริยมรรค เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ มีดังนี้

2.2.1 ผลการประเมินคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความรู้ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากรูปแบบการเรียนการสอนที่บูรณาการผสมผสานแนวคิดเศรษฐศาสตร์ตะวันตกและแนวคิดพระพุทธศาสนาทุกชั้นตอน ส่งผลให้นักเรียนได้พัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความรู้ ซึ่งมี 2 ตัวชี้วัด ดังนี้ 1) แนวคิดพื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์กับการดำเนินการทางเศรษฐกิจอย่างมีจริยธรรม โดยตัวชี้วัดนี้จะเป็นการรับรู้และตรวจสอบความเข้าใจของการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐศาสตร์จุลภาคที่มีต่อการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างมีจริยธรรม ด้วยการใช้สัมมาทิฐิและสัมมาสังกัปปะเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษา และ 2) แนวคิดการบูรณาการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต ซึ่งตัวชี้วัดนี้จะเป็นการรับรู้และการตรวจสอบความเข้าใจการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐศาสตร์มหภาคที่จะมาร่วมแก้ไขสภาพปัญหาและการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่อย่างไรก็ตาม จากทั้ง 2 ตัวชี้วัดก็สามารถสะท้อนการเรียนรู้แนวคิดพื้นฐานเศรษฐศาสตร์กับการดำเนินการทางเศรษฐกิจอย่างมีจริยธรรม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการหลักอริยมรรคที่เน้นความเข้าใจตามความเห็นชอบที่ถูกต้องและการพิจารณาด้วยเหตุปัจจัย ซึ่งสอดคล้องกับหลักอริยมรรคที่ปรากฏใน Tipitaka Volume 10 ของกรมการศาสนา (Department of Religious Affairs, 1978: 299) Tipitaka Volume 12 ของกรมการศาสนา (Department of Religious Affairs, 1978: 149) Tipitaka Volume 14 ของกรมการศาสนา (Department of Religious Affairs, 1978: 704) และ Tipitaka Volume 35 ของกรมการศาสนา (Department of Religious Affairs, 1978: 569-577) และสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (Phra Somdet Buddhakosajarn, 2016: 215) ที่ว่า อริยมรรคเป็นทางปฏิบัติที่บรรลุผล ด้วยจุดหมายแห่งสัมมาทิฐิที่เป็นทางแห่งความพ้นทุกข์ เป็นเหตุที่ละซึ่งมีฉันทิฐิ เพื่อละซึ่งกิเลสทั้งหลาย ให้จิตใจผ่องแผ้วและให้จิตสู่การดับทุกข์ เป็นต้น โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของกิตติชัย สุธาสิโนบล (Suthasinobon, 2012: 194-212) ที่พบว่า ผลการพัฒนาพฤติกรรมการเรียนด้านปัญญาภาวนา จากรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการตามแนวพุทธ เพื่อสะท้อนแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในบริบทแห่งสังคมไทยยุคปัจจุบัน มีคะแนนเฉลี่ยหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2.2.2 พัฒนาการของคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านทักษะกระบวนการ ก่อนเรียน ระหว่างเรียน หลังเรียน และติดตามผล มีพัฒนาการสูงขึ้นตามลำดับ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากรูปแบบการเรียนการสอนแต่ละชั้นจะสอดแทรกคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านทักษะกระบวนการ ซึ่งมี 3 ตัวชี้วัด กล่าวคือ 1) มีทักษะปรับตัวในการดำรงชีวิตและอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเป็นกัลยาณมิตร 2) ยึดหลักทางสายกลางในการดำเนินชีวิตอย่างมีจริยธรรม และ 3) มีการวางแผนการทำงานและปฏิบัติตามแผนที่กำหนดอย่างมีจริยธรรม โดยครูผู้สอนได้บูรณาการในกระบวนการเรียนการสอน ดังนี้ ชั้นที่ 1

.....

สัมมาวาจา (Right Speech) พิจารณาเหตุปัจจัยทางเศรษฐศาสตร์ ที่เป็นขั้นตอนส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักปรับตัวเข้ากับผู้อื่น ผ่านกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลทางเศรษฐศาสตร์ที่ต้องมีการยอมรับฟังความคิดเห็นระหว่างกัน

ขั้นที่ 2 สัมมากรรมันตะ (Right Action) ได้แก่ 2.1 วิเคราะห์ความรู้เศรษฐศาสตร์ 2.2 จัดระเบียบความรู้เศรษฐศาสตร์ ที่เป็นขั้นตอนที่ส่งเสริมให้รู้จักวางแผนการทำงานที่เป็นระบบ และยึดหลักทางสายกลางในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข โดยอาศัยความเห็นชอบและความดำริชอบเป็นเครื่องกำกับการจัดระเบียบและต่อยอดความรู้ในประเด็นทางเศรษฐศาสตร์สู่บริบทสังคม ขั้นที่ 3 สัมมาอาชีวะ (Right Livelihood) ประยุกต์ใช้ความรู้เศรษฐศาสตร์ ที่เป็นขั้นตอนบูรณาการแต่ละตัวชี้วัดคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ที่สะท้อนการปฏิบัติตนของนักเรียนในภาพรวมที่จะแสดงความสามารถในการปรับตัวเข้ากับผู้อื่น โดยอาศัยความเป็นกัลยาณมิตรต่อกันที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้ได้แนวทางประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันตามหลักทางสายกลางที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นให้สมกับที่ตนเองเป็นนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับพิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์ (Yodpritikan, 2006: 158-160) ที่พบว่าหลักพุทธธรรมที่นำมาใช้ในพุทธเศรษฐศาสตร์ ได้แก่ มัชฌิมาปฏิปทา โยนิโสมนสิการและอัปปมาทธรรม มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะด้านความพอประมาณ เป็นวิธีการหรือหนทางในการพัฒนาตน

2.2.3 พัฒนาการของคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านเจตพิสัย ก่อนเรียน ระหว่างเรียน หลังเรียน และติดตามผล มีพัฒนาการสูงขึ้นตามลำดับ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากรูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์โดยบูรณาการหลักอริยมรรค เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านเจตพิสัย ซึ่งมี 3 ตัวชี้วัด ดังนี้ 1) มีจิตอาสาเสียสละประโยชน์เพื่อส่วนรวม 2) เห็นคุณค่าในตนเองและปฏิบัติตนตามหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่นและสังคม 3) ยอมรับความแตกต่างของแต่ละบุคคลและแต่ละอาชีพ โดยครูผู้สอนได้สอดแทรกและปลูกฝังนักเรียนผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างค่อยเป็นค่อยไป หากการเรียนรู้เป็นเรื่องที่ยากต่อการเข้าใจ ครูจะใช้วิธีการให้กำลังใจ เสริมแรงทางบวก การฝึกนักเรียนให้จิตที่เข้มแข็งพยายามศึกษาหาความรู้ โดยทำตนเป็นกัลยาณมิตรกับนักเรียน เพื่อเป็นบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ตลอดจนการจัดการเรียนการสอนครูจะพยายามสอดแทรกประโยชน์ของการทำจิตอาสาที่จะเกิดประโยชน์ต่อตนเอง ชุมชนและสังคม เพื่อให้เห็นชอบต่อการลดการเบียดเบียนต่อเพื่อนมนุษย์ และเห็นคุณค่าในตนเองที่ทำแต่สิ่งที่ดีงาม ซึ่งสัมพันธ์กับแนวคิดของ Schumacher (1973: 192) ที่เห็นว่ามนุษย์ที่ทำงานนั้นควรเป็นไปเพื่อเป้าหมายในการเติมเต็มความเป็นธรรมชาติ เพราะทุกชีวิตรวมอยู่ในระบบนิเวศเดียวกันต่างพึ่งพาอาศัยกันก็ควรช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างมีจริยธรรม และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระประภาส ปณฺญาโม (Phra Praphas Paṅkāṅgāmo, 2017: 63) ที่พบว่า แนวคิดที่สำคัญในการบูรณาการคือทศพิธราชธรรม ทศพิธราชธรรมชาติ วิธีการ ขวัญและกำลังใจ ผลการผสมผสานแนวคิดแบบองค์ธรรมในสี่มิติ คือ ประหยัด ความพอดี ประโยชน์ สันติ ในทางเศรษฐศาสตร์นี้ การไม่เบียดเบียนในทศพยากรเป็นสิ่งสำคัญที่สุด

2.3 ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์ โดยบูรณาการหลักอริยมรรค เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดเป็นลำดับที่หนึ่ง

.....
เนื่องจากนักเรียนได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์ อีกทั้งการเรียนรู้จะส่งเสริมให้นักเรียนเข้าใจปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจบนหลักการเศรษฐศาสตร์ ช่วยให้รู้จักการคิด วิเคราะห์ กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล เพื่อการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข สอดคล้องกับ Shaffer (1996: 242) ที่กล่าวเกี่ยวกับทฤษฎีการสร้างความรู้ว่า ความรู้หรือการเรียนรู้เรื่องใหม่เป็นองค์ประกอบหนึ่งของประสบการณ์เดิม แนวคิดเกี่ยวกับความรู้และวิธีการได้มาซึ่งความรู้ได้มาจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ส่วนด้านบรรยากาศการเรียนรู้ นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากเป็นลำดับสุดท้าย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเวลาสำหรับทำกิจกรรมกลุ่มมีไม่มากพอที่จะให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองและอาจส่งผลให้นักเรียนคิดยังรอบด้านจึงอาจทำให้บรรยากาศในการเรียนรู้บางครั้งมีความตึงเครียดบ้าง เนื่องจากเนื้อหาเศรษฐศาสตร์บางส่วนยากต้องใช้เวลาสืบค้นและสรุปความรู้ที่มากพอ และงานวิจัยของฐิติวิธส์ สุขป้อม (Sukpom, 2014: 56-57) พบว่า นักศึกษากลุ่มทดลองมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวพุทธวิธีอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด

ทั้งนี้การพัฒนาารูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์โดยบูรณาการหลักอริยมรรค เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ครูผู้สอนจะต้องบริหารจัดการเวลาเรียนกับกิจกรรมการเรียนการสอนทุกขั้นตอน เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายของการเรียนรู้ อีกทั้งรูปแบบการเรียนการสอนดังกล่าวมุ่งให้นักเรียนได้เรียนรู้เศรษฐศาสตร์อย่างมีจริยธรรม เพื่อที่จะนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับฐานะของการเป็นนักเรียนที่เข้ากับบริบททางสังคมต่าง ๆ อย่างเป็นกัลยาณมิตร

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนาารูปแบบการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์โดยบูรณาการหลักอริยมรรค เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ควรบริหารจัดการระยะเวลาของการปฏิบัติจัดกิจกรรมให้ชัดเจน เนื่องจากการส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนจะค่อยเป็นค่อยไปและใช้ระยะเวลาที่มากพอสมควร

1.2 ควรมีคำถามกระตุ้นความคิดของนักเรียนอยู่เรื่อย ๆ และเป็นกัลยาณมิตรกับนักเรียน เพื่อให้ นักเรียนมีส่วนร่วมในการอภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้มากที่สุด

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการวิจัยและพัฒนาารูปแบบการเรียนการสอนสังคมศึกษาโดยบูรณาการหลักอริยมรรคกับสาระอื่น ๆ เช่น ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม เพื่อให้นักเรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สอดคล้องกับบริบทสังคมไทยยุคปัจจุบัน

Reference

- Department of Religious Affairs. (1978). **Tipitaka Volume 10**. Bangkok: Religious Publishers. (in Thai)
_____. (1978). **Tipitaka Volume 12**. Bangkok: Religious Publishers. (in Thai)
_____. (1978). **Tipitaka Volume 14**. Bangkok: Religious Publishers. (in Thai)

-
- Department of Religious Affairs. (1978). **Tipitaka Volume 35**. Bangkok: Religious Publishers. (in Thai)
- Forgarty, R. (2002). **How to Integrate Curricular**. 2nd ed. University of Massachusetts.
- Frazee, B.M. & Rudnitski, R.A. (1995). **Integrated Teaching Methods: Theory, Classroom Applications, and Field-based Connections**. Aldany, New York: Delmar Publishers.
- Gandhi, M. (1968). **An Autobiography**. London: Asia Pub.
- Ministry of Education. (2008). **Basic Education Core Curriculum B.E. 2551 (A.D. 2008)**. Bangkok: Kurusapa Ladprao Publishing. (in Thai)
- National Council for the Social Studies. (2011). **National Standards for Social Studies Teachers**. U.S.A: National Council for the Social Studies.
- Ngamchitcharoen, W. (2009). **An Application of Buddhist teaching in Economic Activities in Capitalist Society**. Bangkok: Chulalongkorn University Centre of Buddhist Studies. (in Thai)
- Office of the Educational Council. (2017). **The Report Synthetic on the Educational Indicators for Sustainable Development Goals**. Bangkok: Prigwhan. (in Thai)
- Phra Brahmaganabhorn. (2016). **Buddhist Economics**. 16th ed. Bangkok: Phrithamma Publishing. (in Thai)
- Phrakhrusipariyuttikhunaporn. (2016). **The Concept of Economics in Buddhism**. [Online]. Retrieved March 14, 2018, from <http://www.oldsac.mbu.ac.th/images/stories/pdf/007.pdf>.
- Phra Praphas Paññāgāmo. (2017). **Integration of Buddhist Economics and the Economic theory of E.F.Schumacher**. Philosophy of Education Thesis Program in Philosophy Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (in Thai)
- Phra Somdet Buddhakosajarn. (2016). **Dictionary of Buddhism**. Bangkok: Thammasapa Publishing. (in Thai)
- Piamphongsant, P. (1988). **Buddhist Economics: Philosophy of Social Economics in Buddhist**. Bangkok: Mitnara Publishing. (in Thai)
- Puntasen, A. (2015). **Buddhist Economics: Evolution, Theories and its Application to Various Economic Subjects**. 4th ed. Bangkok: Amarin Publishing. (in Thai)
- Rose, A. and Karen, O. (1993). **The Way We Were... the Way We Can Be: A vision for the Middle School Through Integrated Thematic Instruction**. 2nd ed. Kent, Washington: Books for Educators, Corington Square.

-
- Schumacher, E.F. (1973). **Small is Beautiful, Economics as if People Mattered**. New York: Herper & Row Publishers.
- Shaffer, R. David. (1996). **Developmental Psychology Childhood and Adolescence**. 4th ed. Pacific Grove: Brook/Cole.
- Sripahol, S. (2009). **Instructional of Social Studies Religions and Culture Department**. Nonthaburi: Textbook Enhancement Project of Sukhothai Thammathirat Open University.
- Sukpom, T. (2014). “The Development of an Instructional Model based on Buddhist way to Enhance the Desirable Morality Characteristics of Chandrakasem Rajabhat University Students”. **Kasem Bundit Journal** 15(1): 56-57. (in Thai)
- Suthasinobon, K. (2012). **The Development of Integrated Instructional Model based on Buddhist Principles Reflects Sufficiency Economy Philosophy in Context of Modern Thai Society**. Research Report: Faculty of Education, Srinakharinwirot University. (in Thai)
- Thongphuak, P. (2019). “Effects of Economics Instruction by using Simulation Games on Financial Literacy of Upper Secondary School Student”. **Silpakorn Educational Research Journal** 11(1): 348. (in Thai)
- Threetanya, N. (2015). **The Development of Instruction Model Based on Buddhism to Enhance the Desired Characteristics of Focusing on Sufficiency Economy Philosophy for High School Students**. Philosophy of Education Thesis Program in Department of Curriculum and Instruction Graduate School Silpakorn University. (in Thai)
- Wannakomon, W. (1999). **Teaching of Social Studies in Secondary School**. Bangkok: Dhonburi Rajabhat Institute. (in Thai)
- Yodpritakan, P. (2006). **Use of Process of Construction of Indicators in Comparing Sufficiency Economy and Buddhist Economics**. Philosophy of Education Thesis Program in Buddhist Studies Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (in Thai)